

ارتباط ذهن آگاهی و خودکارآمدی مادران با تعامل مادر-فرزند کودکان دبستانی در دوره قرنطینه خانگی ناشی از ویروس کرونا (کووید-۱۹)

زهرة هاشمی^{۱*} آوا عظیمیان^۲ سامره اسدی مجره^۳

چکیده

پاندمی کرونا یکی از مسائل بهداشت و درمان بوده و قرنطینه خانگی ناشی از آن، خانواده، و روابط اعضای خانواده را تحت تأثیر قرار داده است. هدف این پژوهش، تعیین ارتباط ذهن-آگاهی و خودکارآمدی مادران با تعامل مادر-فرزند کودکان دبستانی در دوره قرنطینه خانگی ناشی از ویروس کرونا بود. طرح پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مادران دارای کودک ۶ تا ۱۲ ساله شهر رشت در زمستان سال ۱۳۹۹ بود که از میان آنها، با روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۲۰۵ نفر انتخاب شدند و مقیاس ذهن آگاهی فرایبورگ، مقیاس خودکارآمدی والدگری دومکا، و مقیاس رابطه مادر-کودک را تکمیل کردند. داده‌ها با کمک نرم افزار SPSS-۲۴ و با استفاده از روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام تحلیل شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد بین ذهن آگاهی والدین با تعامل مادر و فرزند رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، و ارتباط بین خودکارآمدی والدین با تعامل مادر و فرزند مثبت و معنادار است. تحلیل داده‌های موجود نشان داد ذهن آگاهی و خودکارآمدی والدین نقش معناداری در تبیین تعامل مادر-فرزند دارند. نتایج پژوهش حاضر برای روان‌شناسان و مشاوران خانواده دارای تلویحات کاربردی بوده تا در شرایط قرنطینه و پاندمی همچون ویروس کرونا، با ارتقای سطح ذهن آگاهی و خودکارآمدی مادران بتوانند کیفیت تعامل مادر-فرزند را بهبود بخشند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۸
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۱

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

کرونا، ذهن آگاهی، خودکارآمدی، تعامل والد-فرزند

ارجاع به مقاله:

هاشمی، زهرة، عظیمیان، آوا، اسدی مجره، سامره (۱۴۰۱). ارتباط ذهن آگاهی و خودکارآمدی مادران با تعامل مادر-فرزند کودکان دبستانی در دوره قرنطینه خانگی ناشی از ویروس کرونا (کووید-۱۹). مطالعات زن و خانواده، ۱۰(۴)، ۱-۱۹.
 DOI.10.22051/jwfs.2023.39487.2831.

zhashemi1320@gmail.com

^۱ دانشیار گروه روان شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران. (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناس روان شناسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

^۳ استادیار گروه روان شناسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

مقدمه

پاندمی کرونا یکی از مسائل بهداشتی و درمان بوده و نظام سلامت ایران و جامعه ایران به شدت تحت تأثیر این پاندمی قرار گرفته است (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰). شروع بیماری می‌تواند تأثیرات روان-شناختی بر افراد داشته باشد و به ایجاد ناراحتی‌های روان‌شناختی آن‌ها منجر شده و ترس و اضطراب از بیمار شدن یا فوت شدن را تجربه کنند (شهیداد و محمدی، ۱۳۹۹). تعطیلی مدارس و قرنطینه‌خانگی دانش‌آموزان به دلیل شیوع بیماری کرونا، روی سلامت جسمی و روانی کودکان نیز تأثیرگذار است (وانگ و همکاران، ۲۰۲۰)، که در این میان، ارتباط والد-فرزند یکی از عوامل محافظت‌کننده در برابر خطر مشکلات روانی و رفتاری فرزندان است (گولامو-رومنس^۱ و همکاران، ۲۰۰۶). در دوران قرنطینه، مادران و پدران با چندین وظیفه مانند مراقبت روزانه از فرزندان در حین مدیریت وظایف شغلی، پرداختن به آموزش آنلاین، خواسته‌ها و متعادل‌سازی نیازهای اعضای مختلف خانواده، روبرو شدند (پرایم^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). عاملی که ممکن است به‌طور بالقوه، تعامل والد-فرزند را در پاندمی کرونا تحت تأثیر قرار دهد، ذهن‌آگاهی مادران است چرا که به‌نظر می‌رسد ذهن‌آگاهی منجر به تمرکز فرد در جهت کاهش تنش‌های تجربه شده از جمله پاندمی کرونا و قرنطینه می‌شود. برنامه والدگری ذهن‌آگاهانه بر بهزیستی و شادکامی کودکان تأثیر دارد (باقری و همکاران، ۱۳۹۷). نتیجه پژوهش پوتارست^۳ و همکاران (۲۰۲۰) نشان داد که والدگری ذهن-آگاهانه بر کیفیت رفتار والدینی و تعاملات مادر-فرزند تأثیر دارد. همچنین، مادرانی که در نقش والدگری خود احساس کارآمدی می‌کنند، روابطی گرم و منظم با کودکان خود دارند که منجر به شکل‌گیری روابط والد-فرزندی سالم می‌شود (اکاتی و همکاران ۱۳۹۷). مطالعه گامبین^۴ و همکارانش (۲۰۲۰) نشان داد که نقش خودکارآمدی والدین در تعامل والد-فرزند در دوران قرنطینه و ویروس کرونا معنادار است. به‌طور کلی، می‌توان گفت که تعامل مطلوب مادر با فرزندان زمانی در سطح مطلوب خواهد بود که اضطراب در سیستم خانواده پایین باشد و والدین ارتباط خوبی با اعضای خانواده خود داشته باشند. با توجه به شرایط قرنطینه و افزایش مسئولیت مادران در این دوران، شناسایی توانمندی‌های روان‌شناختی مادران در دوران پاندمی و قرنطینه خانگی که علاوه بر اثرات مثبت بر سلامت روان مادر، تعاملاتشان با فرزندان را بهبود می‌بخشد حائز اهمیت فراوان است. لذا پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این پرسش است که آیا بین ذهن‌آگاهی و خودکارآمدی والدین با تعامل والد-فرزند در دوران قرنطینه همه‌گیری کرونا ارتباط وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است که در چهارچوب یک طرح هم‌بستگی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مادرانی است که در زمستان سال ۱۳۹۹ فرزند دوره ابتدایی (۶-۱۲ سال) داشتند

^۱. Wang

^۲. Guilamo-Ramos

^۳. Prime

^۴. Potharst

^۵. Gambin

و ساکن شهر رشت بودند. از میان آن‌ها به روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۲۲۰ نفر انتخاب شد. با توجه به شرایط خاص جامعه، محدودیت تردد و ارتباطات اجتماعی در ایام قرنطینه و عدم امکان اجرای حضوری، پرسشنامه‌های پژوهش به صورت لینک ساخته شده و از طریق شبکه‌های اجتماعی (تلگرام و واتس اپ) در گروه‌های مجازی مدارس مقطع ابتدایی رشت انتشار یافت و در نهایت با غربال کردن پرسشنامه‌ها و کنارگذاشتن پرسشنامه‌های مخدوش، ۲۰۵ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. معیارهای ورود به پژوهش اعم از داشتن فرزند بین ۶ تا ۱۲ سال، دارای تحصیلات حداقل سیکل، عدم مصرف داروهای روان‌پزشکی توسط مادر یا کودک، قرنطینه مادر و کودک در همه‌گیری کرونا، عدم سابقه اختلالات روان‌شناختی در مادر و کودک قبل از شیوع ویروس کرونا رعایت شدند. معیار خروج از پژوهش شامل تکمیل ناقص پرسشنامه‌ها بود. ابزارهای سنجش شامل پرسش‌نامه رابطه والد-فرزند فاین و همکاران (۱۹۸۳)، مقیاس ذهن‌آگاهی فرایبورگ FMI-SF (بوچهیلد و همکاران^۱، ۲۰۰۱) و مقیاس خودکارآمدی والدگری دومکا (PSAM) (دومکا، ۲۰۰۱) بود.

یافته‌ها

نتایج همبستگی متغیرها نشان داد، بین ذهن‌آگاهی والدین با تعامل مادر-فرزند ($r=0/77$ و $p < 0/01$) و ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد و نمره بالا در ذهن‌آگاهی با سطح بالایی تعامل مادر-فرزند همراه است. ارتباط ذهن-آگاهی با کلیه ابعاد تعامل مادر-فرزند جز ارتباط معنادار است ($p < 0/05$). بین خودکارآمدی والدین با تعامل مادر-فرزند ($r=0/35$ و $p < 0/01$) رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و نمره بالا در خودکارآمدی والدین با سطح بالایی تعامل مادر-فرزند همراه است. ارتباط خودکارآمدی والدین با ابعاد تعامل مادر-فرزند، جز در ابعاد همانندسازی معنادار است ($p < 0/05$). برای پیش‌بینی تعامل مادر-فرزند براساس ذهن‌آگاهی و خودکارآمدی از رگرسیون گام به گام استفاده شد.

جدول ۱. نتایج مدل رگرسیون گام به گام تعامل مادر-فرزند بر اساس ذهن‌آگاهی و خودکارآمدی والدین

متغیر	R	R2	B	Beta	خطای استاندارد	p
ذهن‌آگاهی	۰/۷۷	۰/۵۹	۱/۰۹	۰/۷۳	۰/۱۷	۰/۰۰۱
خودکارآمدی	۰/۸۰	۰/۶۴	۰/۴۵	۰/۲۳	۰/۵۳	۰/۰۰۱

** $p \leq .01$, * $p \leq .05$

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که از بین متغیرهای پیش‌بین، متغیرهای ذهن‌آگاهی، خودکارآمدی به ترتیب با ضرایب تبیین ۰/۵۹ و ۰/۶۴ پیش‌بینی‌کننده‌های معنادار تعامل مادر-کودک بودند ($p < 0/01$). مقادیر بتای مندرج در جدول ۳ نیز نشان می‌دهد که ضریب استاندارد شده برای متغیر ذهن‌آگاهی نیز ($\beta=0/73$) است و با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر ذهن-آگاهی، میزان تعامل مادر-فرزند به مقدار ۰/۷۳ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد. ضریب استاندارد شده برای متغیر خودکارآمدی مادران نیز

1. Buchheld

($\beta=0/23$) است و با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر خودکارآمدی مادران، میزان تعامل مادر-فرزند به مقدار ۰/۲۳ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد. به عبارتی دیگر، نتایج ضریب استاندارد شده نشان می‌دهد که متغیرهای ذهن‌آگاهی و خودکارآمدی به شکل معناداری واریانس متغیر تعامل مادر-فرزند را تبیین می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که والدینی که سطوح بالایی از ذهن‌آگاهی دارند، تئیدگی کمتری را تجربه می‌کنند (مالویرو^۱، ۲۰۱۳). در شرایط همه‌گیری ویروس کرونا و قرنطینه خانگی، این کاهش تئیدگی، باعث می‌شود والدین بهتر بتوانند نیازهای کودکان ایشان را درک کنند، آن‌ها را مورد حمایت عاطفی خویش قرار دهند. ذهن‌آگاهی مادر به بالارفتن آگاهی هیجانی مادر و عدم قضاوت وی نسبت به کودک منجر می‌شود. در دوران قرنطینه ویروس کرونا، ذهن‌آگاهی مادران می‌تواند بر کاهش تنش تجربه شده مادر در دوران قرنطینه مؤثر بوده و منجر به بهبود تعامل مادر و فرزند شود. به علاوه، مادرانی که دارای خودکارآمدی بالایی هستند، بهتر می‌توانند با فرزندانشان ارتباط سازنده برقرار کنند، با فرزندانشان همدلی داشته و رفتار مثبت و حمایتگری نسبت به فرزندشان خواهند داشت. ذهن‌آگاهی و خودکارآمدی مادران به صورت مثبت قادر به پیش‌بینی تعامل مادر-کودک است و تلوویحات پژوهشی و بالینی مهمی برای روان‌شناسان و مشاوران فعال در حوزه خانواده و کودک در جهت بهبود تعاملات والد-فرزند دارد.

ملاحظات اخلاقی در پژوهش

رعایت اخلاق پژوهش: این مقاله با رعایت اصول اخلاق پژوهش‌های انسانی صورت پذیرفت.

حمایت مالی: مطالعه حاضر بدون حمایت مالی سازمان یا شخص دیگر انجام شده است.

سهام نویسندگان: نویسنده اول، گردآوری داده‌ها، نویسنده دوم نگارش و نویسنده سوم تحلیل داده‌ها را بر عهده داشتند.

تضاد منافع: این پژوهش به طور مستقیم یا غیرمستقیم با منافع حقوقی و حقیقی تعارض ندارد.

تشکر و قدردانی: از کلیه مشارکت‌کنندگان پژوهش بابت همکاری در پژوهش، قدردانی می‌گردد.

منابع فارسی

- اکاتی، نازنین؛ رضوانی شکیب، مؤگان؛ اصغری نکاح، سیدمحسن؛ صادقی بایگی، معصومه. (۱۳۹۷). بررسی نقش خودکارآمدی و نوع سبک فرزندپروری مادر در پیش‌بینی اضطراب کودکان پیش‌دبستانی. مجله دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه، ۴(۶): ۵۷-۶۴. [لینک].
- باقری، محبوبه؛ طهماسیان، کارینه؛ مظاهری، محمدعلی. (۱۳۹۷). اثربخشی برنامه ترکیبی والدگری ذهن‌آگاهانه و آموزش مدیریت والدین بر بهزیستی روان‌شناختی و شادکامی کودکان. مطالعات روان‌شناسی بالینی، ۸(۳۰): ۲۶-۲۷.

Doi: 10.22054/jcps.2018.8537

[لینک]

¹. Malveiro

مروری. مجله طب نظامی، ۲۲(۲): ۱۸۴-۱۹۲. [لینک]

شهید، شیمیا؛ محمدی، محمدتقی. (۱۳۹۹). آثار روان‌شناختی گسترش بیماری کووید-۱۹ بر وضعیت سلامت روان افراد جامعه: مطالعه

References

- Bagheri, M., Tahmassian, K., Mazaheri, M. (2018). Efficacy of Mindful Parenting and Parent Management Training Integrative Program on Psychological Wellbeing and Happiness of Children. *Clinical Psychology Studies*, 8(30): 1-26. (Text in Persian) Doi: 10.22054/jcps.2018.8537. [Link]
- Buchheld, N., Grossman, P., Wallach, H. (2001). Measuring mindfulness in insight meditation (Vipassana) and meditation-based psychotherapy: The development of the Freiburg Mindfulness Inventory (FMI). *JMMR*, 1: 11-34. [Link]
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Sękowski, M., Cudo, A. (2020). Factors related to positive experiences in the parent-child relationship during the COVID-19 lockdown. The role of empathy, emotion regulation, parenting self-efficacy, and social support. DOI: 10.31234/osf.io/yhtqa. [Link]
- Guilamo-Ramos, V. Jaccard, J. Dittus, P. & Bouris, A. M. (2006). Parental expertise, trustworthiness, and accessibility: Parent-adolescent communication and adolescent risk behavior. *Journal of Marriage & Family*, 68: 1229-1246. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00325.x [Link]
- Malveiro, M. V. D. S. G. (2013). Stress parental e perfil de funcionalidade/incapacidade: Um estudo com famílias de crianças dos 0 aos 6 anosapoiadaspelasequipas de intervenção precoce da zona de Setubal (Doctoral dissertation). Okati, N., Rezvani Shakib, M., Asghari Nekah, S. M., Sadeghi Baygi, M. (2019). Investigating the role of Self-Efficacy and Parenting Style of Mothers as Predictors of Anxiety in Preschool Children. *Jms*, 6 (4): 57-64. [Link]
- Potharst, E. S., Leyland, A., Colonesi, C., Veringa, L. K., et al. (2020). Does Mothers' Self-Reported Mindful Parenting Relate to the Observed Quality of Parenting Behavior and Mother-Child Interaction?. *Mindfulness*, 10: 1-13. DOI: 10.1007/s12671-020-01533-0. [Link]
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in the family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*. Advance online publication, 75(5): 631-643. DOI: 10.1037/amp0000660. [Link]

© 2023 Alzahra University, Tehran, Iran.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0 license)